

єврейською – 4, змішаних (двомовних) – 38. І вже за перше десятиліття перебування закарпатських земель у складі Чехословацькою республіки, станом на 1931 р. кількість шкіл зросла до 727, з них: з русинською мовою навчання – 425 шкіл, чеською – 158, угорською – 101, німецькою – 14, румунською – 3, єврейською – 4, змішаних (двомовних) – 22. Як бачимо, достатньо високими є показники приросту шкіл з національними мовами викладання, серед яких: русинських шкіл збільшилося у 1,4 рази, чехословацьких – у 7 разів, угорських – у 1,2 рази, німецьких – у 2 рази [3, с. 64-65]. У часі перебування закарпатських земель у складі Угорщини в 1939 - 1944 рр., школи з румунською мовою навчання були закриті. У 1940 - 1941 н.р. школи з рідною мовою викладання мали лише русини, словаки та німці, також мовою національної меншини викладали у єврейських конфесійних школах – хайдерах [3, с. 66]. За часів перебування Закарпаття у складі Радянської України мовна політика відносно національних шкіл коливалася від повного заперечення права національних меншин на рідномовне навчання (1944-1946 рр.) до поступового відновлення прав на рідномовну освіту. Так, після 1952 р. радянською владою забезпечувалася можливість здійснення навчання національними мовами (угорською, молдавською) за умови наявності контингенту школярів. Після ухвалення Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959) українська мова фактично стала необов'язковою для вивчення в неукраїнських школах. У радянський період також існувала практика функціонування двомовних – інтернаціональних шкіл. У 1989-1990 н.р. у Закарпатті існувало 35 інтернаціональних шкіл, серед яких – 17 українсько-угорських, 15 російсько-угорських, 3 україно-російсько-угорські [4, с. 243]. З метою реалізації ленінсько-сталінської національної та мовної політики радянською владою особлива увага приділялася діяльності національних шкіл.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Фізеші О. Й. Питання періодизації розвитку початкової школи на Закарпатті в контексті системних освітніх трансформацій. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія. 16: «Творча особистість учителя: проблеми теорії та практики». Київ, 2013. Вип. 21 (31). С.82-86.
3. Фізеші О.Й. Рідна школа. Київ, 2019. №1. С. 61- 66.
4. Фізеші О. Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Ужгород, 2015. 528 с.

УДК 37.012:930(044.2)

РОЗМАН І.І.
Мукачівський державний університет

СВОЄРІДНІСТЬ РІЗНОВИДІВ ОСОБОВИХ ДЖЕРЕЛ ПЕДАГОГІЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ

Період 90-х рр. ХХ - початку ХХІ ст. з об'єктивних причин не став продуктивним для написання педагогами і освітянами спогадів у їхньому класичному розумінні. За такої ситуації зростає інтерес до праці Б. Ступарика

(1940 – 2002) «З порога вічності. Автобіографічна сповідь» (2005 р.). Сама її назва налаштовує на «откровення» автора, який відверто оповідає про родинне життя та період навчання у школі, технікумі, педіституті, складні умови праці в закладах професійної освіти за радянського періоду, особливості виконання обов'язків очільника міського відділу освіти Івано-Франківська та про науково-педагогічну і громадсько-просвітницьку діяльність за доби державної незалежності тощо. Зі всього видно, що саме це останнє десятиліття стало найбільш складним і драматичним періодом життєвого шляху вченого-педагога, що проявляється в його оцінках пануючих в університеті відносинах тощо [4]. Подекуди видається, що зрозуміти зміст автоських «послань» можуть лише окремі «втаємничині» особи.

Своєрідним різновидом особових джерел є щоденники, що, як засвідчує вибірко-репрезентативний аналіз (додаток), мають різну інформативну цінність для історико-педагогічної біографістики. При їхньому використанні слід враховувати такі властивості і риси, як «автокомунікативність» (створювалися, як правило, не з метою оприлюднення, а для власного самоаналізу або обмеженого кола адресатів); єдність форми і структури, оперативність і системність викладу матеріалу (щоденна фіксація інформації із зазначенням дати, прив'язка поточні події до певного місця); стислість і фрагментарність викладу матеріалу.

Відносно швидка передача думок та «мінімізація суб'єктивності» підвищує ступінь достовірності інформації, надає більшої відвертості враженням, почуттям, переживанням автора.

Як приклади відзначимо щоденники О. Русова, які розкривають фрагменти життєдіяльності діяча і його дружини С. Русової («Хутір Робінзон під Шаповалівкою» [3, с. 23-40]) та на рівні мікроісторії оповідають про «буденні шкільні справи» і культурно-освітню атмосферу провінції, де існували особливі відносини між інтелігенцією тощо («Записки земського губерньського гласного» [Русов, с. 65-130]). А щоденник С. Русової [2].

Заслуговує на відзначення мемуаристика відомого письменника С. Васильченка (1878 – 1932), педагога за фахом і покликанням, який у своїй творчості приділив значну увагу проблемі вчительства. Для історико-педагогічної біографістики вона цікава з двох позицій. По-перше, його «Записки вчителя», інші нотатки, в яких автор, працюючи після закінчення вчительської семінарії в 1898 – 1905 рр. у сільських школах Київщини і Полтавщини, фіксував «свої учительські жалі та кривди», не мають властивих щоденникам рис (відсутні дати, чітка прив'язка до подій тощо), натомість містять притаманні спогадам розлогі оціночні характеристики. По-друге, виходячи за межі автобіографізму, вони образно і яскраво передають умови «темної сільської життя» і «тупої нікчемної роботи в школі», де молодий вчитель швидко деградує, що відповідним чином позначається на вихованні учнів. Такі глибокі соціально-психологічні рефлексії переплітаються зі спогадами про власне дитинство та описом безпросвітного становища українського села на перетині XIX – XX ст. [1, с. 515 – 517].

Загальновідомим в історії світової мемуаристики є явище, коли періоди воєнного лихоліття спонукали сучасників до ведення щоденників. Чимало таких унікальних пам'яток за доби Першої світової війни залишили знані педагоги, письменники, громадські діячі, зокрема, І. Боберський, І. Блажкевич, К. Малицька, Марко Черемшина та ін. Для педагогічної науки і біографістики вони цікаві як джерела, що розкривають епізоди життєвого шляху та як унікальні пам'ятки, що ставлять українську мемуаристику в рівень із кращими європейськими зразками і мають важливе дидактично-виховне значення.

Література

1. Васильченко С.В. Записки учителя. Твори у 4 т. К.: Академія наук УРСР. Т. 2. С. 515 – 517.
2. Софія Русова - педагог, державний діяч, просвітитель (до 155-річчя від дня народження): бібліограф. покажч. / упоряд. А.М. Доркену та ін. Київ, 2010. 176 с.
3. Софія Русова і Галичина: зб. ст. і матер. / упоряд. Нагачевської З.І. Івано-Франківськ: Вік, 1996. 126 с
4. Ступарик Б. З порога вічності. Автобіографічна сповідь. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. 207 с.

УДК 37.091.113:316.46:373/.3/.5(477)

РОЗМАН І.І, ПОПОВИЧ. К.М.
Мукачівський державний університет

КЕРІВНИК ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ЛІДЕР ВІДПОВІДНО ДО КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА»

Концепція Нової української школи передбачає зміни у моделі управління закладом освіти. Зокрема, це стосується таких складових як автономія школи і якість освіти, справедливе фінансування і рівний доступ, сучасне освітнє середовище. Ці зміни вимагають від сучасного керівника лідерської позиції та вміння так організувати роботу школи, щоб педагогічний колектив, батьки, учні та громада відчували себе єдиною командою. Саме тому зростає роль нарощування лідерського потенціалу керівників закладів загальної середньої освіти.

Лідерський потенціал – це сукупність психологічних якостей, які відповідають потребам колективу і є найбільш корисними для вирішення проблемних ситуацій її функціонування. Лідерський потенціал визначає здатність до лідерства – верховенства у стимулюванні, плануванні та організації активності у колективі.

Керівництво та лідерство можна розглядати як способи організаторської діяльності, спрямованої на забезпечення управління групою чи колективом, на мобілізацію, координацію зусиль та взаємозв'язок людей, яких об'єднує спільна справа [1, с. 17].

Характеристика керівника як лідера передбачає наявність у нього певних особистісних якостей: організаторські здібності; авторитетність; активна життєва позиція; впевненість у собі; сильна воля; вміння ставити проблему і розв'язувати її; гострий розум; оригінальність; володіння ґрунтовними науковими знаннями; розвинене почуття інтуїції; вміння співпрацювати з

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>